

DOI 10.31558/2307-2318.2025.4.13

УДК 338.43:339.5:330.34

JEL Classification: Q13, F14, L23

Сегеда С.А.

д.е.н., професор, професор кафедри маркетингу та бізнес-аналітики,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-564X>

s.seheda@donnu.edu.ua

Третяк І.В.

аспірант Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-9673-3628>

i.tretiak@donnu.edu.ua

**ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ТА ІМПОРТ ТОВАРІВ
ПОВСЯКДЕННОГО ВЖИТКУ**

У статті досліджено імпорт товарів повсякденного вжитку, виготовлених з аграрної сировини, у контексті формування та втрат доданої вартості в національних ланцюгах її створення. Обґрунтовано, що домінування сировинної моделі розвитку аграрного сектору України зумовлює переміщення переробних і завершальних стадій виробництва за межі національної економіки, що посилює імпортозалежність внутрішнього ринку. Проаналізовано динаміку та структуру імпорту за основними товарними групами, зокрема шкіряною, взуттєвою, текстильною та целюлозно-паперовою продукцією. З використанням кореляційно-регресійного аналізу виявлено тісний зворотний зв'язок між розвитком базових галузей аграрного сектору (тваринництва, рослинництва) та обсягами імпорту відповідної готової продукції. Доведено, що скорочення сировинної бази й деградація внутрішньої переробки призводять до втрати потенційної доданої вартості, робочих місць і валютних ресурсів. Обґрунтовано необхідність відновлення та розширення внутрішніх виробничих ланцюгів доданої вартості як стратегічного напрямку зменшення імпортозалежності та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: аграрний сектор, ланцюги доданої вартості, додана вартість, імпорт товарів повсякденного вжитку, аграрна сировина, готова продукція, внутрішній ринок, імпортозалежність, переробна промисловість, кореляційно-регресійний аналіз, Україна.

Табл. 3, Рис. 2, Літ. 14

Seheda S.

Doctor of Economic Science, Professor, Professor of the Department of Marketing and Business

Analytics, Vasyl' Stus Donetsk National University

Tretiak I.

PhD student of Vasyl' Stus Donetsk National University

**AGRICULTURAL SECTOR VALUE ADDED CHAINS AND IMPORTS OF EVERYDAY
CONSUMER GOODS**

The agricultural sector of Ukraine traditionally generates a significant share of export revenues; however, its contribution to gross value added remains disproportionately low due to the dominance of a raw-material development model. As a result, key stages of processing and commercialization are increasingly shifted outside the national economy, while the domestic market becomes more dependent on imports of finished goods. This problem is particularly evident in everyday consumer goods produced from agricultural raw materials, despite the country's substantial natural resource base and historical specialization in crop and livestock production.

The article aims to provide a quantitative assessment of import flows of consumer goods made from agricultural raw materials through the prism of value added formation and losses within national value chains, as well as to identify factors constraining the development of domestic processing in Ukraine's agricultural sector. The methodological framework is based on statistical grouping, index and comparative analysis, complemented by correlation-regression modeling.

The empirical results reveal a persistent growth of import dependence in leather, footwear, textile, and pulp-and-paper product groups, indicating structural breaks in national value chains. Econometric analysis confirms a statistically significant inverse relationship between the development of primary agricultural sectors (livestock numbers and crop areas) and the value of imports of corresponding processed goods. The contraction of the domestic raw-material base directly translates into increased imports and losses of potential value added.

The findings suggest that imports of agricultural-based consumer goods should be viewed not only as a trade indicator, but also as a measure of the effectiveness of national value chains. Strengthening domestic processing capacities and forming complete value chains from raw materials to final products are essential for reducing import dependence, retaining value added within the economy, and ensuring sustainable economic growth.

Key words: agricultural sector, value chains, added value, import of everyday goods, agricultural raw materials, finished products, domestic market, import dependence, processing industry, correlation-regression analysis, Ukraine.

Постановка проблеми. Аграрний сектор України традиційно формує значну частину експортних надходжень, однак його внесок у створення валової доданої вартості залишається непропорційно низьким. Переважання сировинної моделі розвитку [1, с.35] призводить до того, що ключові етапи переробки та комерціалізації аграрної продукції переміщуються за межі національної економіки, тоді як внутрішній ринок дедалі більше залежить від імпорту готових товарів.

Особливо виразно дана проблема проявляється у сегменті товарів повсякденного вжитку, виробництво яких базується на продукції аграрного походження. Незважаючи на наявність природно-ресурсного потенціалу та історично сформованих галузей тваринництва і рослинництва, в Україні спостерігається системне скорочення внутрішніх виробничих ланцюгів із високим рівнем доданої вартості. Як наслідок, аграрна сировина експортується з мінімальним рівнем обробки, тоді як продукція її глибокої переробки імпортується для задоволення попиту населення.

Зростання обсягів імпорту шкіряних виробів, текстилю, взуття, паперової та деревообробної продукції свідчить не лише про зміну зовнішньоторговельної кон'юнктури, а й про наявність структурних диспропорцій у національних ланцюгах створення доданої вартості. Відсутність або деградація окремих виробничих ланок зумовлює втрату потенційних доходів, робочих місць і бюджетних надходжень, а також посилює імпортозалежність внутрішнього ринку.

У цьому контексті імпорт товарів повсякденного вжитку доцільно розглядати не лише як торговельний показник, а як індикатор ефективності (або неефективності) функціонування національних ланцюгів доданої вартості аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтеграції національної економіки до глобальних і регіональних ланцюгів доданої вартості є предметом досліджень значної кількості науковців. Зокрема, Круп'як І.Й. аналізує розвиток зовнішньої торгівлі крізь призму обмежень у формуванні повноцінних ланцюгів доданої вартості, зумовлених недостатнім рівнем інфраструктурного забезпечення та домінуванням сировинної складової експорту [2]. Кармінська-Белоброва М. В. зосереджує увагу на проблемних аспектах зовнішньоекономічної діяльності України, що стримують поглиблення участі країни у міжнародних ланцюгах створення вартості [3].

Рахман Н. М. і Залогіна Т. О. досліджують структурні трансформації імпортних потоків товарів і послуг України в контексті перерозподілу ролей між окремими ланками ланцюгів доданої вартості [4]. Мельник Т. М. та Пугачевська К. С. аналізують імпортоспоживання як чинник впливу на національну додану вартість та економічний розвиток загалом [5].

Олефір В. К. оцінює масштаби імпортозалежності продовольчого ринку України з позицій втрат внутрішньої доданої вартості [6]. Кваша С. М., Власов В. І., Кривенко Н. В. і Духницький Б. В. розглядають імпорт агропродовольчої продукції та потенціал його заміщення вітчизняним виробництвом як передумову подовження національних аграрних ланцюгів доданої вартості [7].

Вдовенко Н.М. і Богач Л.В. досліджують формування ефективної системи регулювання імпорту сільськогосподарської продукції з метою стимулювання розвитку внутрішніх ланок ланцюгів створення вартості [8]. Залізнюк В. П. розглядає імпортозаміщення як інструмент аграрної політики, спрямований на зміцнення національних ланцюгів доданої вартості та забезпечення продовольчої безпеки [9]. Полторак А. С. аналізує імпортозаміщення продукції легкої промисловості у контексті відновлення та розширення внутрішніх виробничих ланцюгів [10]. Інші науковці досліджують імпорт аграрно-продовольчої продукції та її місце в товарній структурі зовнішньої торгівлі України з урахуванням участі країни в міжнародних ланцюгах доданої вартості [11-13].

Проведені дослідження мали різні вектори та погляди на сутність процесів і явищ, що вивчались авторами. Відповідно результати пошуку не могли претендувати на всебічність і загальність власних відкриттів, що й визначило актуальність дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є кількісна оцінка імпортних потоків товарів повсякденного вжитку, виготовлених з аграрної сировини, крізь призму формування та втрат доданої вартості в національних ланцюгах її створення, а також визначення факторів, що обмежують розвиток внутрішньої переробки в аграрному секторі України.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні економіко-статистичні методи. Для аналізу динаміки та структури імпорту застосовано методи статистичних групувань, індексного та порівняльного аналізу.

З метою кількісної оцінки впливу виробничого потенціалу аграрного сектору на формування імпортних потоків використано кореляційно-регресійний аналіз, який дозволив визначити форму, напрям і тісноту зв'язку між обсягами імпорту окремих товарних груп та показниками розвитку тваринництва і рослинництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний розвиток зовнішньоторговельних відносин аграрно-промислового комплексу України засвідчує посилення імпортозалежності, що проявляється у зростанні частки ввезених товарів у структурі зовнішньоторговельного обороту. Така тенденція значною мірою зумовлена включенням національного аграрного виробництва у глобальні ланцюги створення доданої вартості, в межах яких Україна часто виконує функцію постачальника сировини, водночас імпортує продукцію з вищим ступенем переробки.

Участь аграрного сектору у зовнішньоекономічній діяльності не обмежується обігом готової агропродовольчої продукції, віднесеної до товарних груп I–IV за класифікацією Державної служби статистики України. Важливою складовою є також імпорт товарів, що формують проміжні та завершальні ланки аграрних ланцюгів доданої вартості. До них належать як виробничі ресурси (добрива, засоби захисту рослин і тварин, техніка та обладнання), так і сировина, що використовується для подальшої переробки з метою виробництва товарів кінцевого споживання.

Динаміка зовнішньої торгівлі продукцією, пов'язаною з аграрним виробництвом, свідчить про поступове зміщення України з позицій експортера сировини та напівфабрикатів у бік імпортозалежного споживача продукції з вищим рівнем переробки. Показовим прикладом імпортої залежності у сегменті переробки є товарна група VIII – «Шкури необроблені, шкіра вичинена», яка охоплює шкури, вироби зі шкіри, а також натуральне і штучне хутро (позиції 41–43). За винятком синтетичних матеріалів, основу цієї групи становить продукція тваринництва та звірівництва, що має значний потенціал формування доданої вартості всередині країни.

У 2024 році обсяг валютних витрат на імпорт шкіряної та хутряної сировини й готових виробів досяг 252,4 млн дол. США, що відповідало 0,4% загальної вартості імпорту (табл. 1). Порівняно з 2001 роком зазначений показник зріс у 3,8 раза, а пікове значення зафіксовано у 2021 році – 300,2 млн дол. США. Протягом 2001–2024 рр. простежується стає зростання

частки цієї товарної групи в імпорті, що свідчить про втрату потенційної доданої вартості на внутрішніх етапах переробки та недостатню інтеграцію вітчизняного тваринницького сектору у завершальні ланки агропродовольчих ланцюгів створення вартості. Варто зауважити, що до 2009 року зберігалось позитивне сальдо зовнішньоторговельних операцій за товарною групою VIII, однак починаючи з 2010 року воно стало від'ємним. Це означає фактичний розрив внутрішнього ланцюга створення доданої вартості в тваринництві, коли первинна сировина або не виробляється у достатніх обсягах, або експортується без подальшої глибокої переробки, тоді як внутрішній попит задовольняється за рахунок імпорту готової продукції.

Таблиця 1 – Динаміка імпорту продуктів товарної групи VIII – шкури необроблені, шкіра вичинена

Показники	У середньому за рік				
	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020	2021-2024
Товарна група VIII – Шкури необроблені, шкіра вичинена					
Сума, млн. дол. США	70,3	141,7	204,7	254,2	262,8
Частка у вартості всього імпорту, %	0,29	0,24	0,31	0,48	0,40
У % до 2001р	106,03	213,73	308,75	383,41	396,38
Сальдо, (+/-)	107,1	139,8	-52,2	-109,6	-149,4
У тому числі: п.41 – Шкури					
Сума, млн. дол. США	46,3	76,2	106,0	153,7	153,2
Частка у вартості продукції групи VIII, %	65,92	53,75	51,78	59,81	54,13
У % до 2001р	108,78	178,78	248,83	360,80	359,62
Сальдо, (+/-)	105,9	159,5	-18,2	-74,5	-70,5

Джерело: Розраховано за даними [14]

Зменшення обсягів експорту шкіряно-хутряної сировини є об'єктивним наслідком тривалого скорочення поголів'я худоби, тоді як стабільний попит на продукцію з високою доданою вартістю (вичинена шкіра, готові вироби) зумовлює необхідність використання валютних ресурсів для її імпорту. У сукупності за 2001–2024 рр. на закупівлю продукції товарної групи VIII було витрачено близько 4,5 млрд дол. США, які потенційно могли бути спрямовані на розвиток внутрішніх ланок агропромислових ланцюгів доданої вартості — передусім тваринництва та переробної промисловості.

Для підтвердження цієї тези нами було проведено кореляційно-регресійний аналіз, в якому функцією (Y) стала «вартість імпорту товарної групи VIII «Шкури необроблені, шкіра вичинена, млн дол. США», а фактором впливу (x) – «поголов'я великої рогатої худоби, тис. голів». Обробка даних проводилася за період 2001–2024 рр. з використанням програмного забезпечення MS Excel і дозволила нам одержати такі результати:

- 1) коефіцієнт кореляції (r): (-0,8919), отже зв'язок обернений, а його тіснота – висока;
- 2) коефіцієнт детермінації (r^2): 0,7954, отже, мінливість функції (вартість імпорту товарної групи VIII) на 79,54% визначається мінливістю вибраного фактору (поголов'я ВРХ в Україні);
- 3) критерій Фішера: $F_{\phi}=85,527$; $F_{\kappa}= 4,45$; $F_{\phi}>F_{\kappa}$, отже нульова гіпотеза про відсутність зв'язку між показниками відкидається, що означає статистичну значущість регресії;
- 4) критерій Стюдента: $t_{\phi}=18,7177$; $t_{\kappa}=2,1098$; $t_{\phi}>t_{\kappa}$, отже, нульова гіпотеза про незначущість коефіцієнта регресії відкидається;
- 5) рівняння парної регресії приймає вигляд:

$$Y = 347,1364 - 0,0336x$$

Рівняння регресії показує, що при збільшенні поголів'я ВРХ на 1 тис. голів вартість імпорту товарної групи VIII «Шкури необроблені, шкіра вичинена» зменшиться на 33,6 тис. дол. США.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз підтвердив наявність тісного зворотного

зв'язку між чисельністю поголів'я великої рогатої худоби та вартістю імпорту шкіряно-хутряної продукції. Високі значення коефіцієнтів кореляції та детермінації, а також статистична значущість регресійної моделі свідчать про те, що скорочення сировинної бази тваринництва безпосередньо трансформується у зростання імпортової залежності. Еластичність імпорту за поголів'ям худоби перевищує одиницю за модулем, що означає чутливість імпортих витрат до змін у первинній ланці виробництва.

Економічна доцільність розвитку внутрішньої переробки підтверджується й порівнянням рівнів доданої вартості: готова шкіра або вироби з неї у багато разів перевищують за вартістю напівфабрикати чи сировину. Таким чином, втрата завершальних стадій переробки означає втрату потенційних доходів, робочих місць і податкових надходжень.

Аналогічні дисбаланси простежуються і за товарною групою XII («Взуття, головні убори, парасольки»), яка є типовим прикладом імпорту кінцевої продукції з високою доданою вартістю. За 2001–2024 рр. обсяги валютних витрат на її імпорт зросли майже у 11 разів, а торговельне сальдо стало стійко від'ємним (табл. 2). При цьому домінування взуття у структурі імпорту (понад 90%) свідчить про фактичну відсутність повноцінного внутрішнього виробничого ланцюга «тваринництво – шкіряна сировина – готові вироби».

Таблиця 2 – Динаміка імпорту продуктів товарної групи XII – взуття, головні убори, парасольки

Показники	У середньому за рік:				
	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020	2021-2024
Товарна група XII – взуття, головні убори, парасольки					
Сума, млн. дол. США	100,5	359,1	519,8	366,2	527,7
Частка у вартості всього імпорту, %	0,4	0,6	0,8	0,7	0,8
У % до 2001р	229,5	819,9	1186,8	836,1	1204,8
Сальдо, млн. дол. США, (+/-)	-4,1	-203,9	-332,4	-337,0	-383,5
у т. ч. п.64 – взуття					
Сума, млн.дол.	95,7	338,3	496,1	318,8	438,5
Частка у вартості групи XII, %	95,2	94,2	95,4	92,7	92,6
У % до 2001р	231,2	817,2	1198,3	770,1	1059,2
Сальдо, (+/-)	-2,8	-188,7	-315,1	-145,1	-264,1

Джерело: розраховано автором за даними [14]

Результати економетричного аналізу (коефіцієнт кореляції $r = -0,6559$, рівняння парної регресії $Y = 679,819 - 0,066x$) підтвердили наявність статистично значущого зворотного зв'язку між обсягами імпорту продукції цієї групи та поголів'ям великої рогатої худоби. Це означає, що скорочення сировинної бази автоматично зумовлює зростання імпорту товарів завершального споживання, тоді як відновлення тваринництва створює передумови для локалізації виробництва та утримання доданої вартості в межах національної економіки. Загальні втрати валюти на імпорт продукції товарної групи XII за досліджуваний період сягнули 8,8 млрд дол. США, з яких 5,9 млрд дол. США сформували від'ємне сальдо.

Ще більш показовою є ситуація у товарній групі XI «Текстиль та вироби з текстилю», яка об'єднує продукцію, сировинною базою для якої можуть бути як рослинницькі, так і тваринницькі галузі. Незважаючи на наявність потенціалу льонарства, коноплярства, вівчарства та інших напрямів аграрного виробництва, Україна залишається нетто-імпортером текстильних матеріалів і готових виробів. За досліджуваний період витрати валюти на закупівлю по імпорту продукції цієї товарної групи зросли з 646,9 млн дол. США у 2001 р. до 2399,0 млн дол. США у 2024 р., або у 3,7 разу. При цьому частка їх вартості в загальній сумі імпорту знизилася з 4,1% до 3,4% відповідно, або на 0,7 в. п. (рис. 1). За 2001–2024 рр. сукупні витрати валюти на імпорт товарної групи XI «Текстиль та вироби з текстилю»

склали 42,3 млрд дол. США, а загальне від'ємне сальдо – 24,1 млрд дол. США.

Кореляційно-регресійний аналіз (коефіцієнт кореляції $r = -0,7190$, рівняння парної регресії $Y = 1898,826 - 31,640x$) підтвердив наявність зворотного зв'язку між посівними площами льону-довгунця та обсягами імпорту текстильної продукції. Хоча еластичність імпорту виявилася меншою за одиницю, сама наявність статистично значущого зв'язку свідчить про системну проблему: скорочення первинної сировинної бази веде до імпорту навіть тих товарів, які можуть бути виготовлені в межах національних ланцюгів доданої вартості.

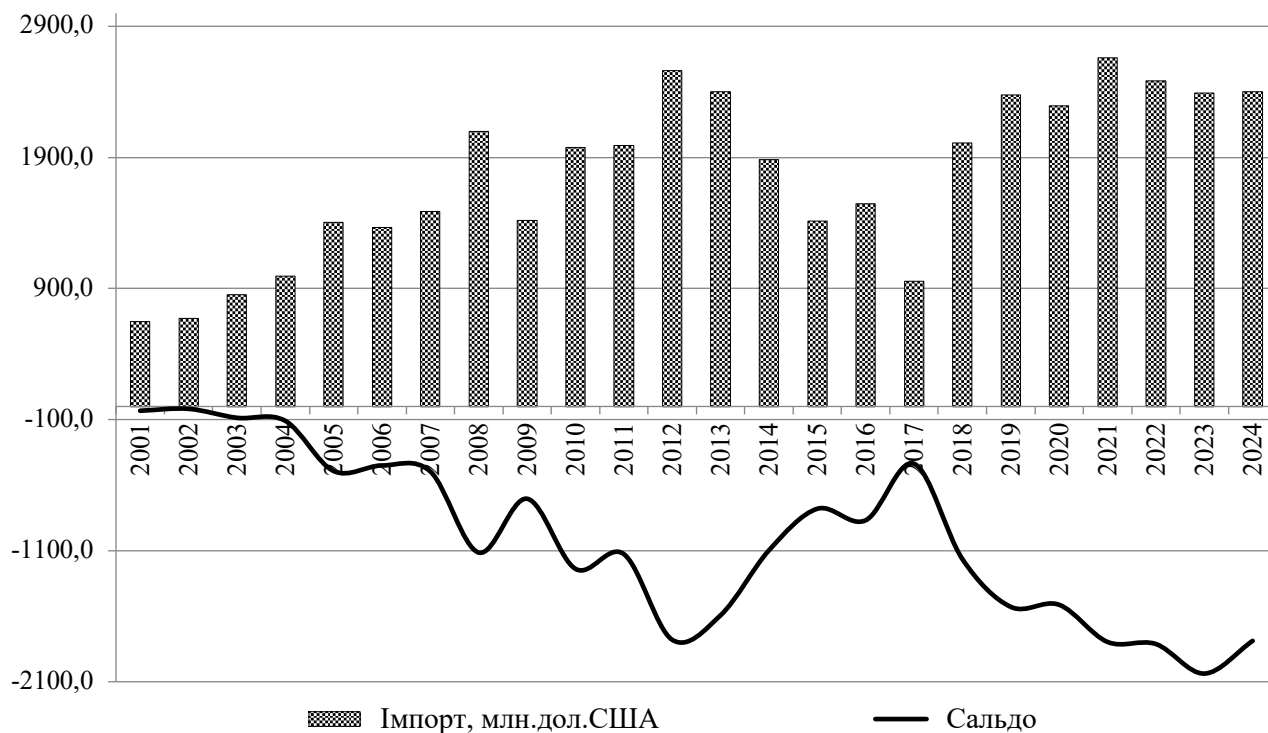

Рисунок 1 - Динаміка вартості імпорту товарної групи XI – Текстильні матеріали та текстильні вироби

Джерело: розраховано автором за даними [14]

Окрему нішу в структурі аграрно-продуктового імпорту займає продукція лісового господарства (товарні групи IX та X). Попри наявність значних лісових ресурсів, Україна імпортує значні обсяги деревини, паперу та картону, фактично обмежуючись експортом сировини та напівфабрикатів. Домінування паперу й картону в структурі імпорту товарної групи X свідчить про недостатній розвиток внутрішніх переробних потужностей і втрату доданої вартості на завершальних етапах виробництва.

Сукупні валютні витрати на імпорт деревини та целюлозно-паперової продукції за 2001–2024 рр. перевищили 24 млрд дол. США, що ще раз підтверджує стратегічну необхідність інвестування у глибоку переробку лісосировинних ресурсів, розвиток інноваційних технологій та локалізацію виробництва кінцевої продукції.

Загалом аграрний сектор України залишається фрагментовано інтегрованим у глобальні ланцюги створення доданої вартості, виконуючи переважно функцію постачальника сировини або низько переробленої продукції. Скорочення тваринництва, недорозвиненість переробної промисловості та обмежена диверсифікація використання продукції рослинництва призводять до втрати внутрішньої доданої вартості та посилення імпортої залежності.

Стратегічним напрямом подолання цих дисбалансів має стати розвиток внутрішніх переробних потужностей у зернопродуктовому, тваринницькому, текстильному та лісовому підкомплексах. Формування повноцінних ланцюгів доданої вартості — від сировини до кінцевої продукції — дозволить не лише скоротити валютні витрати, а й створити нові

робочі місця, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та забезпечити стійке соціально-економічне зростання.

Таким чином, відродження функціонування галузей рослинництва (льонарства, коноплярства) та відповідний розвиток підприємств текстильної швейної промисловості та інших промислових підприємств, у тому числі льонопереробних – важливий напрям забезпечення попиту споживачів у продукції товарної групи XI «Текстильні матеріали та текстильні вироби» та зменшення валютних надходжень на їх закупівлю. Необхідність здійснення вказаних заходів підтверджують втрати країни від імпорту текстильної продукції, які за період 2001-2024 рр. склали 29,8 млрд дол. США, а загальна сума від’ємного сальдо – 15,0 млрд дол. США.

Структурною складовою імпорту товарної продукції аграрного сектора України є продукція лісового господарства, а саме: товарна група IX – «Деревина та вироби з деревини» та товарна група X – «Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів». Лісове господарство, що функціонує на базі продукції лісництва, є одним із джерел надходження валюти та одним із напрямів її витрачання на закупівлю по імпорту необхідних виробів з деревини. У 2024 р. сумарні витрати валюти на закупівлю наведених двох товарних груп становили 1,2 млрд дол. США з позитивним сальдо 521,3 млн дол. США. Причому витрати валюти по імпорту товарної групи IX – «Деревина і вироби з деревини» у 2024 р. становили 280,2 млн дол. США з часткою в загальній вартості витрат по імпорту – 0,51% і позитивним сальдо в сумі 1032,1 млн дол. США, у тому числі витрати валюти на закупівлю по імпорту безпосередньо деревини становили 96,88% (рис. 2).

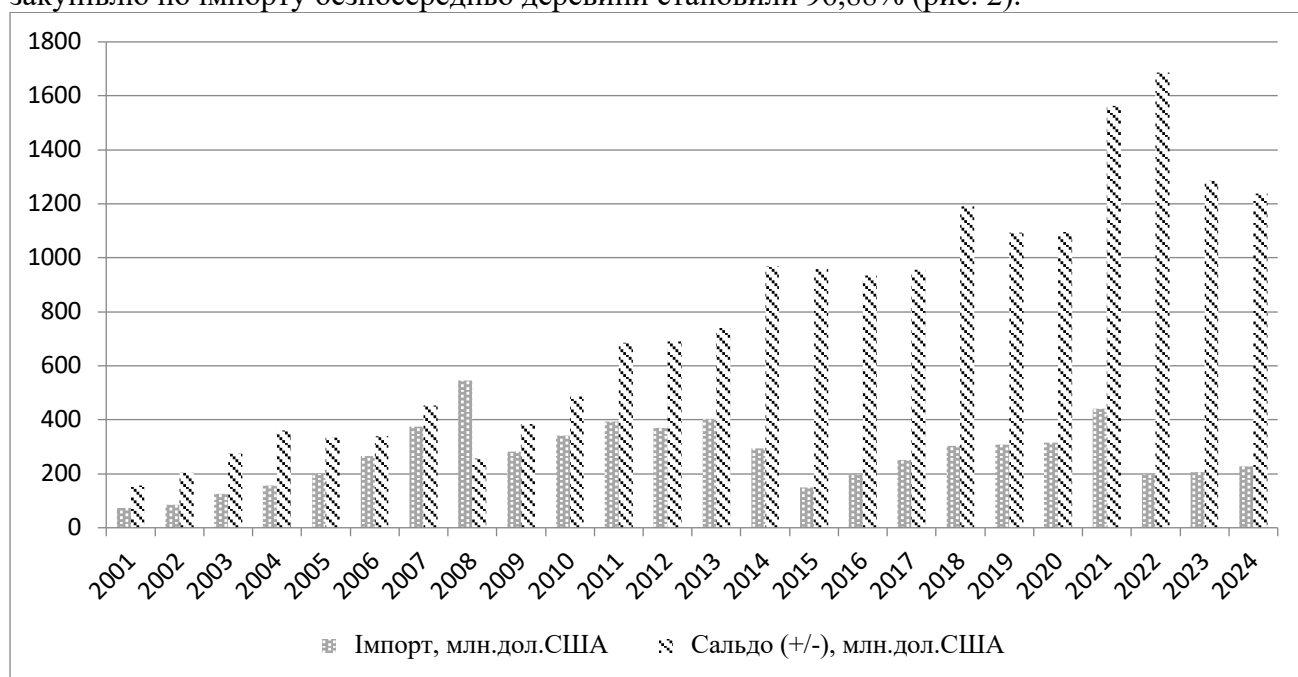

Рисунок 2 - Динаміка вартості імпорту товарної групи IX – деревина і вироби з деревини

Джерело: розраховано автором за даними [14]

За досліджуваний період витрати валюти на закупівлю по імпорту деревини збільшилися з 73,2 млн дол. США у 2001 р. до 280,2 млн дол. США у 2024 р., або в 3,83 разу. За роками витрати валюти коливалися, при цьому у 2008 р. досягли 545,8 млн дол. США, що по відношенню до мінімального (2001 р.) рівня становило збільшення у 7,5 разу. Певних закономірностей або тенденцій зростання чи спаду витрат валюти не простежується, що свідчить про спонтанний характер зовнішньоторговельних операцій по закупівлі деревини по імпорту. Так, середньорічні темпи приросту витрат валюти за період 2001–2005 рр. становили 28,55%, а за період 2006–2010 рр. – 6,55%. Період 2011–2015 рр. характеризується спадом, середньорічні темпи якого становили 21,64%. Наступні 2020-2024 рр. демонструють позитивні темпи приросту, які становлять 12,52%.

Витрати валюти на закупівлю по імпорту товарної групи Х – «Маса з деревини та інших волокнистих целюлозних матеріалів» становили у 2024 р. 0,9 млрд дол. США – зростання з 0,5 млрд дол. США, або у 1,8 разу (табл. 3). Темпи приросту витрат на закупівлю цієї групи товарів по імпорту за роками були досить різними, в окремі роки спостерігався спад, в основному характерний для останніх 2014-2018 рр. Найбільші витрати валюти на закупівлю маси з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів припадає на період 2007-2014 рр. Відхилення максимальної величини (2013 р.) від мінімальної (2001 р.) становить 4,8 разу. Всі досліджувані роки сальдо по цій товарній групі було мінусовим, за виключенням 2011 р.

Таблиця 3 – Динаміка імпорту товарної групи Х – маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів

Показники	У середньому за рік:				
	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016-2020	2021-2024
Товарна група Х – маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів					
Сума, млн. дол. США	766,8	1512,6	1253,1	1011,5	899,9
Частка у вартості всього імпорту, %	3,17	2,54	1,87	1,94	1,37
У % до 2001р	142,50	281,10	232,87	187,98	167,24
Сальдо, млн. дол. США, (+/-)	-420,7	-715,4	-524,8	-522,5	-579,7
у т.ч. п.48 – папір та картон					
Сума, млн.дол.	655,9	1312,4	1339,7	842,6	756,1
Частка у вартості групи ХП, %	85,54	86,76	86,89	83,30	83,25
У % до 2001р	146,28	292,69	298,77	187,91	168,62
Сальдо, (+/-)	-345,2	-608,3	-452,7	-416,1	-455,6

Джерело: розраховано автором за даними [14]

Основними товарними продуктами у 2024 р. у цій групі товарів є маса з деревини – 10,19%, папір та картон – 83,25% і друкована продукція – 3,44%. Це свідчить про недорозвиненість промислових потужностей з переробки маси з деревини або відсутність новітніх технологій з виробництва паперу та картону з вітчизняної сировини при зростаючому попиті споживачів. Тому доцільно спрямувати інвестиції на розробку та впровадження новітніх технологій переробки й обробки продукції лісового господарства та виготовлення нових продуктів для потреб внутрішнього ринку з метою не тільки зменшення витрат валюти на їх закупівлю, а й розширення сфери функціонування лісового продуктового підкомплексу, створення нових робочих місць, збільшення пропозиції інноваційних продуктів та нарощування валової доданої вартості, зміцнення потенціалу країни. На підтвердження наведених тез варто зауважити, що загалом за період 2001-2024 рр. загальна сума витрат на закупівлю по імпорту продукції товарних груп Х «Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів» та ІХ «Деревина і вироби з деревини» склала 27,8 млрд дол. США і 6,5 млрд дол. США відповідно.

Отже, аграрний сектор економіки є суттєво імпортозалежним від зовнішніх факторів (кон'юнктурності, ринкової ціни, торговельно-економічних відносин їх розвитку, ефективності), що є досить ризиковим з точки зору стабільного його розвитку та потребує вироблення зваженої раціональної політики щодо розвитку власних виробництв.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що імпорт товарів повсякденного вжитку, виготовлених з аграрної сировини, в Україні має системний характер і відображає структурні розриви у національних ланцюгах створення доданої вартості. Домінування сировинної моделі розвитку аграрного сектору зумовлює переміщення переробних і завершальних етапів виробництва за межі національної економіки, що супроводжується стійким зростанням імпортозалежності внутрішнього ринку.

Аналіз динаміки та структури імпорту за окремими товарними групами показав, що

найбільші обсяги втраченої доданої вартості формуються у сегментах шкіряної, текстильної, взуттєвої та целюлозно-паперової продукції. За наявності відповідної сировинної бази внутрішнє виробництво не забезпечує завершення повного виробничого циклу, внаслідок чого внутрішній попит задовольняється за рахунок імпортованої готової продукції з високою часткою доданої вартості.

Результати кореляційно-регресійного аналізу підтвердили наявність тісного взаємозв'язку між рівнем розвитку базових галузей аграрного сектору та обсягами імпорту відповідних товарних груп. Скорочення поголів'я худоби, зменшення посівних площ технічних культур і деградація переробної інфраструктури безпосередньо впливають на зростання імпортних потоків, що свідчить про втрату внутрішнього потенціалу формування доданої вартості.

Отримані результати дають підстави розглядати імпорт товарів повсякденного вжитку аграрного походження не лише як зовнішньоторговельне явище, а як індикатор ефективності функціонування національних ланцюгів доданої вартості. Відновлення та розвиток внутрішньої переробки, інтеграція аграрного сектору з промисловими галузями та формування повних виробничих ланцюгів мають стати ключовими напрямками економічної політики, спрямованої на зменшення імпортозалежності та нарощування валової доданої вартості в національній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коденська С.Ю., Сегеда С.А. Закономірності розвитку аграрно-промислового виробництва та ефективність його функціонування. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 30-39.
2. Круп'як І. Й. Вектори зовнішньої торгівлі держави в умовах сучасних економічних перетворень. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 158-162.
3. Кармінська-Белоброва М. В. Зовнішньоекономічна діяльність України на сучасному рівні: проблеми та напрямки. *Бізнес Інформ*. 2016. № 4. С. 26-30.
4. Рахман М. С., Залогіна Т. О. Структурний аналіз імпортних операцій України. *Бізнес Інформ*. 2018. №9. С. 25-34.
5. Мельник Т.М., Пугачевська К.С. Детермінанти імпортозалежності економіки України. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 53-61.
6. Олефір В. К. Оцінка імпортозалежності ринку продовольчих товарів України. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 4. С. 91-105.
7. Кваша С.М., Власов В.І., Кривенко Н.В., Духницький Б.В. Імпорт агропродовольчої продукції та можливості його заміщення національним виробництвом. *Економіка АПК*. 2014. № 5. С. 11-21.
8. Vdovenko N.M., Bohach L.V. Scientific substantiation of the reduction of import dependence in the markets of agricultural products. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2. С. 13-17.
9. Залізнюк В.П. Імпортозаміщення в системі забезпечення продовольчої безпеки України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/31.pdf
10. Полторак А. С. Стратегія імпортозаміщення товарів легкої промисловості в системі напрямів економічного зростання України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 212-216.
11. Сегеда С.А. Аграрно-продовольча продукція в товарній структурі зовнішньої торгівлі України. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 73-83.
12. Сегеда С.А. Тенденції та структура імпорту аграрно-продовольчої продукції. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 4. С. 172-190.
13. Сегеда С.А. Статистичний аналіз імпорту товарів повсякденного вжитку, виготовлених з продукції аграрно-продуктового виробництва. *Бізнес-інформ*. 2020. №1. С. 164-174.
14. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES

1. Коденська С.Ю., Сегеда С.А. Закономірності розвитку аграрно-промислового виробництва та ефективність його функціонування. *Економіка АПК*. 2018. № 6. С. 30-39.
2. Krupiak I.I. Vektory zovnishnyoi torhivli derzhavy v umovakh suchasnykh ekonomichnykh peretvoren. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2017. #20. S.158-162.
3. Karminska-Bielobrova M. V. Zovnishnyoekonomichna diialnist Ukrainy na suchasnomu rivni: problemy ta napriamky. *Biznes Inform*. 2016. #4. S. 26-30.
4. Rakhman, M. S., and Zalohina, T. O. "Strukturnyi analiz importnykh operatsii Ukrainy" [The Structural Analysis of Import Operations of Ukraine]. *Biznes Inform*. 2018. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-9_0-pages-25_34.pdf
5. Melnyk, T. M., and Puhachevska, K. S. "Determinanty importozalezhnosti ekonomiky Ukrainy" [Determinants of Import Dependence of the Ukrainian Economy]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2019): 53-61.
6. Olefir, V. K. "Otsinka importozalezhnosti rynku prodovolchykh tovariv Ukrainy" [An Assessment of Import Dependence on the Domestic Food Market]. *Ekonomika i prohnnozuvannia*, no. 4 (2016): 91-105.
7. Kvasha S.M. et al. Import ahroprodovolchoi produktsii ta mozhlyvosti yoho zamishchennia natsionalnym vyrobnytstvom. *Ekonomika APK*. 2014. #5. S.11-21.
8. Vdovenko, N. M., and Bohach, L. V. "Scientific substantiation of the reduction of import dependence in the markets of agricultural products". *Naukovyi visnyk Polissia*, no. 2 (2017): 13-17.
9. Zalizniuk V.P. Importozamishchennia v systemi zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2019. #1. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/31.pdf
10. Poltorak A.S. Stratehiia importozamishchennia tovariv lehkoi promyslovosti v systemi napriamiv ekonomichnoho zrostannia Ukrainy. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. 2015. #5. S. 212–216.
11. Seheda S.A. Ahrarno-prodovolcha produktsiia v tovarnii strukturi zovnishnyoi torhivli Ukrainy. *Ekonomika APK*. 2019. #2. S. 73-83.
12. Seheda S.A. Tendentsii ta struktura importu ahrarno-prodovolchoi produktsii. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriia «Ekonomichni nauky»*. 2019. #4. S. 172-190.
13. Seheda S.A. Statystychnyi analiz importu tovariv povsiakdennoho vzhytku, vyhotovlenykh z produktsii ahrarno-produktovoho vyrobnytstva. *Biznes-inform*. 2020. #1. S. 164-174.
14. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>